

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس

**دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث
گرایش نهج البلاغه**

گروه علوم انسانی

مصوب پانصدمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی

مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۲

بسم الله الرحمن الرحيم

برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه

گروه: علوم انسانی	کمیته تخصصی: الهیات و معارف اسلامی
رشته: علوم حدیث	گرایش: نهج البلاغه
دوره: کارشناسی ارشد	کد رشته:

شورای گسترش آموزش عالی در پانصدمین جلسه مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۲ براساس طرح دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه که توسط گروه علوم انسانی تهیه شده و به تأیید رسیده است، برنامه آموزشی این دوره را در سه فصل (مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس) به شرح پیوست تصویب کرده و مقرر می‌دارد:

ماده ۱) برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه از تاریخ تصویب برای کلیه دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور که مشخصات زیر را دارند، لازم‌الاجرا است.

الف: دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی که زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اداره می‌شوند.

ب: مؤسساتی که با اجازه رسمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و براساس قوانین تأسیس می‌شوند و بنا براین تابع مصوبات شورای گسترش آموزش عالی می‌باشند.

ج: مؤسسات آموزش عالی دیگر که مطابق قوانین خاص تشکیل می‌شوند و باید تابع ضوابط دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران باشند.

ماده ۲) این برنامه از تاریخ ۱۳۸۲/۱۲/۲ برای دانشجویانی که از این تاریخ به بعد وارد دانشگاه می‌شوند لازم‌الاجرا است.

ماده ۳) مشخصات کلی، برنامه درسی و سرفصل دروس دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه در سه فصل مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس برای اجرا به معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ابلاغ می‌شود.

رأی صادره پانصدمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی
مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۲
درخصوص برنامه آموزشی کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه

(۱) برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه که از طرف گروه علوم انسانی پیشنهاد شده بود، با اکثریت آراء به تصویب رسید.
(۲) این برنامه از تاریخ تصویب قابل اجرا است.

رأی صادره پانصدمین جلسه شورای گسترش آموزش عالی مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۲ در مورد برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه صحیح است و به مورد اجرا گذاشته شود.

دکتر جعفر توفیقی

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

رونوشت: به معاونت محترم آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
خواهشمند است به واحدهای مجری ابلاغ فرمائید.

دکتر سعدان زکائی

دبیر شورای گسترش آموزش عالی

باسمه تعالی

مشخصات کلی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه

مقدمه :

حدیث همواره همپای قرآن کریم مورد تکریم و احترام مسلمانان بوده و به عنوان ثقل اصغر مطرح است. مسلمانان پیوسته در سخنان پیامبر اکرم (ص) و معصومان (ع)، تفسیر مفاهیم قرآن را جستجو کرده‌اند و آن را یکی از منابع استوار دستیابی به فرهنگ اصیل اسلامی به شمار آورده‌اند. علی‌رغم فاصله طولانی از عصر صدور حدیث و گردآوری نهج البلاغه امام علی (ع)، نیاز به بهره‌گیری از حدیث به عنوان دومین منبع الهام بخش اندیشه اسلامی همچنان پابرجا و رو به فزونی است. به همین مناسبت و در راستای تامین نیازهای گسترده انسان معاصر ضرورت ایجاد می‌کند که برای جلوگیری از حیرت و سرگردانی او در میان مکاتب بشری و استفاده بهتر، فزونتر و کاربردی از سخنان حضرات معصومین (ع)، مجدداً آنها را با نگاهی ژرف مورد مذاقه قرار داده و سرمایه‌های مرتبط با هر دانش را استخراج کنیم. با عنایت به نکات مذکور، رشته کارشناسی ارشد علوم حدیث با گرایش نهج البلاغه طرح‌ریزی شده و به سایر گرایش‌های مصوب رشته علوم حدیث اضافه می‌شود.

ضرورت تاسیس این رشته در دوره کارشناسی ارشد:

باتوجه به ماهیت دینی نظام جمهوری اسلامی ایران، تشنگی نسل جوان و ضرورت کنکاش در احادیث گرانسنگ پیشوایان معصوم (ع) با رویکردی تخصصی و نیز با نگاه به دستاوردهای دانشهای نوین بشری تاسیس رشته‌های درسی دانشگاهی جدید ضروری می‌نماید. از این رو، ایجاد رشته علوم حدیث با هدف تربیت متخصصانی توانا و کارآمد، پاسخی مناسب به این نیازهاست که جامعه امروز در چالش با آنها قرار گرفته است.

ویژگیهای برنامه کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث :

با عنایت به بررسی‌های انجام گرفته درخصوص رشته علوم حدیث از یک سو و خصایص لازم برای تدوین برنامه‌های درسی در مقاطع مختلف آموزش عالی تلاش تمامی دست‌اندرکاران تدوین این مجموعه بر آن بوده است که برنامه حاضر براساس روش تلفیقی صورت پذیرد و در طراحی آن عنایت خاص به موارد ذیل وجود داشته است:

- روش میان رشته‌ای
- روش جامعه مداری (توجه به نیازهای جامعه اسلامی به بررسی‌های حدیثی و علمی و استخراج مبانی حدیث در هر موضوع علمی مرتبط با رشته)

هدف کلی رشته :

هدف کلی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث در نظام دانشگاهی تربیت مدرسان و محققانی شایسته و کارآمد است که با برخورداری از شناخت دیدگاههای معصومان (ع) توانایی ایجاد ارتباط و بهره‌گیری از علوم مورد نظر را در گرایش‌های تخصصی داشته باشند و بتوانند با نگاه به مبانی هر یک از آن دانشها به ارائه نظرات و اصول کلی مورد نظر اسلام در حوزه‌های مرتبط با هر علم بپردازند.

اهداف آموزشی:

- ۱- آشنایی با معارف حدیثی
- ۲- آشنایی کلی با اصول و روشهای علمی مربوط در هر گرایش.
- ۳- استنباط مبانی علمی هر گرایش از میان احادیث معصومان(ع).

توانائی دانش آموختگان :

- ۱- تدریس دروس مرتبط با این رشته در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی .
- ۲- تحقیق در حوزه مرتبط با رشته علوم حدیث و گرایشهای آن.
- ۳- پاسخگویی به شبهات مطرح شده از سوی مخالفان در مورد احادیث شیعه بخصوص نهج البلاغه.
- ۴- بهره‌مندی از دانش حدیثی و اصول مطرح در هر گرایش به منظور یافتن پاسخهای مناسب برای سوالات جدید.

شرایط پذیرش دانشجو:

داوطلبان تحصیل در این رشته از بین دانش آموختگان مقطع کارشناسی انتخاب می‌شوند. آزمون علمی ورودی دو مرحله‌ای خواهد بود، مرحله اول آزمون علمی با توجه به مقررات آموزشی از طریق سازمان سنجش آموزش کشور برگزار می‌شود و مرحله دوم به صورت آزمون کتبی و مصاحبه است که توسط دانشگاه یا دانشکده مجری از بین پذیرفته شدگان مرحله اول به عمل خواهد آمد.

طول دوره و تعداد واحدهای درسی :

مطابق آئین‌نامه‌های آموزشی مصوب و مورد تایید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تحصیل در رشته کارشناسی ارشد ناپیوسته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه، برابر با ۴ نیمسال تحصیلی است که در صورت نیاز برای نگارش پایان‌نامه و دفاع از آن قابل تمدید است، برنامه این گرایش مشتمل بر ۲۸ واحد درسی و ۴ واحد پایان‌نامه است. افرادی که دانش آموخته رشته‌های غیرمرتبط می‌باشند، باید دروس پیشنیاز مشخص شده در برنامه (۱۸ واحد) را بگذرانند. زمان گذراندن دروس پیشنیاز به مدت زمان مجاز تحصیل افزوده خواهد شد. ضمناً واحدهای این دوره تابع ضوابط و مقررات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌باشد.

مواد امتحانی و ضرایب:

- ۱- دروس عمومی: زبان عربی(۴)، زبان انگلیسی(۱)، تاریخ حدیث(۳)، مصطلح الحدیث(۲)، فقه الحدیث(۳).
- ۲- دروس تخصصی: تاریخ زندگی امام علی(ع) (۲)، استناد نهج البلاغه (۳)، مفاهیم نهج البلاغه (۳) .

بخش دوم

- جدول عناوین دروس و تعداد واحدها

- جدول عناوین دروس پیشنهادی

جدول دروس تخصصی رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه

مقطع کارشناسی ارشد

کد درس	نام درس	تعداد واحد	جمع	ساعت نظری	ساعت عملی	پیشنیاز یا زمان ارائه درس
۱.	حوزه‌ها و مکاتب حدیثی	۲	۳۲	۳۲		کد ۳ و ۳ و ۲ و ۶
۲.	مبانی جرح و تعدیل	۲	۳۲	۳۲		---
۳.	مبانی فهم حدیث	۲	۳۲	۳۲		---
۴.	آسیب شناسی حدیث	۲	۳۲	۳۲		کد ۳
۵.	پژوهش‌های حدیثی در دوران معاصر	۲	۳۲	۳۲		---
۶.	بررسی تطبیقی منابع رجالی	۲	۳۲	۳۲		---
۷.	نقد متن و بررسی شبهات پیرامون نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶
۸.	مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۱)	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶
۹.	مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۲)	۲	۳۲	۳۲		کد ۸
۱۰.	حکومت و مدیریت در نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶
۱۱.	سیاست، حقوق و اقتصاد در نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶
۱۲.	عرفان و دعا در نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶ و ۱۸ و ۲۳
۱۳.	اخلاق و تربیت در نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		کد ۱۸ و ۱۷ و ۱۶
۱۴.	زبان انگلیسی تخصصی	۲	۳۲	۳۲		---
۱۵.	پایان نامه	۴	---	---		
	جمع	۳۲				

تذکر: مطابق ماده ۴ فصل سوم آئین‌نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد مصوب یکصد و نود و یکمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی در مورخ ۷۳/۱۰/۲۵، توسط گروه آموزشی مربوط تعداد ۱۸ واحد درس پیشنیاز طراحی و تدوین شده است.

جدول دروس پیشنیاز رشته علوم حدیث گرایش نهج البلاغه

مقطع کارشناسی ارشد

کد درس	نام درس	تعداد واحد	جمع	ساعت نظری	ساعت عملی	پیشنیاز یا زمان ارائه درس
۱۶	زندگانی تحلیلی امام علی(ع) و پیشینه صدور نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		---
۱۷	استناد نهج البلاغه و کتابشناسی	۲	۳۲	۳۲		---
۱۸	قرائت متن و واژه‌شناسی نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		---
۱۹	علوم بلاغی در نهج البلاغه	۲	۳۲	۳۲		قرائت متن و...
۲۰	تاثیر نهج البلاغه بر ادب فارسی و عربی	۲	۳۲	۳۲		---
۲۱	نهج البلاغه و نقد ادبی	۲	۳۲	۳۲		قرائت متن و...
۲۲	رابطه نهج البلاغه با قرآن	۲	۳۲	۳۲		---
۲۳	تاریخ عرفان و تصوف در اسلام	۲	۳۲	۳۲		---
	جمع	۱۸				

بخش سوم

- سرفصل دروس

حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

کد درس : ۱

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: مبانی فهم حدیث - بررسی تطبیقی منابع رجالی .

هدف :

آشنایی با حوزه‌ها و مکاتب حدیثی شیعه و اهل سنت

سرفصل :

الف) بررسی اوضاع و احوال مهم‌ترین حوزه‌های حدیثی شیعه و اهل سنت در محورهای:

- پایه‌گذاران حوزه‌ها
- اعلام و بیوتات حدیثی
- مکاتب و نگرش‌های حدیثی
- بررسی ارتباط حوزه‌ها با یکدیگر
- ب) بررسی مکتب حدیثی اخباریون و اصولیون
- ج) بررسی مکتب اهل حدیث و اصحاب رای

مبانی جرح و تعدیل

کد درس : ۲

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: مبانی فهم حدیث - بررسی تطبیقی منابع رجالی.

هدف:

آشنایی با مبانی جرح و تعدیل راویان در کتب رجالی، تعارض جرح و تعدیل و راههای رفع آن.

سرفصل:

الف) بررسی مفهوم اصطلاحی جرح و تعدیل و مرادفات آنها از قبیل: عدالت، وثاقت، ضبط، جرح، تعدیل و...

- تحقیق درباره حجیت اقوال رجالیون.

- بررسی اختلاف دیدگاههای رجالیون متقدم با متاخر.

ب) بررسی معیارهای تعدیل:

- تنصیص ائمه(ع)

- تنصیص متقدمان

- تنصیص متاخران

- کثرت روایات

- شیخوخیت اجازه دهنده

- وکالت از امام(ع)

- و...

ج) بررسی محورهای جرح:

شخصیتی: (ضعف حفظ، کثرت خطا و...)

عقیدتی: (فساد مذهب، غلو در دین و مذهب، اعتقاد به عقاید غیر امامیه، بدعت گذاری در دین و...)

اخلاقی: (فسق، کذب و...)

د) تعارض جرح و تعدیل و راههای رفع تعارض

مبانی فهم حدیث

کد درس : ۳

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

آشنایی با دانش‌های مقدماتی و ضوابط فهم حدیث.

سرفصل:

الف) دانش‌های مقدماتی در فهم حدیث:

- علوم ادبی (کلیاتی از علم صرف، نحو، لغت، معانی، بیان و...)
- دانش‌های حدیثی (کلیاتی از تاریخ حدیث، مصطلحات حدیث، رجال حدیث و...)
- علوم اسلامی (کلام، فقه، تفسیر و...)
- تاریخ و فرهنگ در عصر صدور روایات
- ادیان، فرق و مذاهب در عصر صدور روایات

ب) ضوابط فهم حدیث:

- فهم‌پذیری روایات
- شناخت انواع روایات از قبیل: عام و خاص، مطلق و مقید، مجمل و مبین و...
- ساختار شناسی در فهم احادیث (لغت، ترکیب و...)
- سیاق شناسی
- شناخت اسباب صدور روایات
- متون روایی از قبیل (نقل به معنا، تقطیع، حذف و...)

آسیب شناسی حدیث

کد درس: ۴

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: مبانی فهم حدیث

هدف:

آشنایی با آسیب‌های حدیث و راه‌های مقابله با آنها.

سرفصل:

الف) آسیب‌ها:

- وضع و تحریف

- تصحیف

- تقطیع

- اضطراب

- تدلیس

- ادراج

- نقل به معنا

- حذف اسانید

- تعارض

...و-

ب) شیوه‌های مقابله با آسیب‌های حدیثی:

- نقد سندی و متنی روایات با استفاده از معیارهای معتبر

- مقابله و بررسی نسخ

- بهره‌گیری از قرائن داخلی و خارجی

- استفاده از قوانین تعادل و تراجم

پژوهش‌های حدیثی در دوران معاصر

کد درس : ۵

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ندارد

هدف :

آشنایی با پژوهش‌های حدیثی در دوران معاصر

سرفصل :

الف- بررسی آرا و نقد آثار و روش مستشرقان از جمله: گلدزیهر، سپرنگر، سوفاز، دوزی‌شاخت و...
ب- بررسی آرا و نقد آثار و روش دانشمندان اهل سنت از جمله: محمود ابوریه، جمال‌الدین قاسمی، محمد ابوشهبه، عجاج خطیب، محمدناصر الالبانی، محمد ابوزهو، احمد محمدشاکر، محمد فواد عبدالباقی، نورالدین عتر، محمد السباعی، محمد مصطفی الاعظمی.
ج- بررسی و نقد آثار و روش رجالی و حدیثی دانشمندان شیعه از جمله: آیت‌اله خویی، علامه شوستری، محمدرضا حکیمی، محمدی ری‌شهری، جعفر سبحانی، محمدباقر بهبودی، علی شهرستانی، سید محمد رضا حسینی جلالی و... در موضوعات ذیل:

- تاریخ حدیث
- مصطلح‌الحدیث
- نقد حدیث
- فقه‌الحدیث
- تنظیم احادیث و موسوعه‌نگاری
- احیای آثار حدیثی پیشینیان
- فهرست‌نویسی احادیث

بررسی تطبیقی منابع رجالی

کد درس : ۶

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

بررسی میدانی منابع رجالی فریقین و تبیین نقاط قوت و ضعف آنها.

سرفصل:

الف) بررسی تطبیقی منابع رجالی متقدم و متاخر شیعه از قبیل رجال کشی، فهرست نجاشی، رجال و فهرست شیخ طوسی، رجال ابن داود، خلاصه الاقوال علامه حلی، مجمع الرجال قهبایی، منتهی المقال ابو علی حائری، جامع الرواه اردبیلی، قاموس الرجال علامه شوشتری، معجم رجال الحدیث آیت الله خویی و ...

ب) بررسی تطبیقی منابع رجالی متقدم و متاخر اهل سنت از قبیل: الجرح والتعديل رازی، الکمال فی معرفه الرجال مقدسی، تهذیب الکمال، تهذیب التهذیب و لسان المیزان عسقلانی، تذکره الحفاظ و میزان الاعتدال ذهبی و ...

ج) بررسی نقاط قوت و ضعف هریک از منابع رجالی فریقین و تبیین ویژگی‌های مشترک و اختصاصی آنها از قبیل: تاریخ محوری، عصر محوری، موضوع محوری، حدس محوری، جامع گرایي و ...

نقد متن و بررسی شبهات پیرامون نهج البلاغه

کد درس : ۲

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: زندگانی تحلیلی امام علی(ع) و... استناد نهج البلاغه و... قرائت متن و...

هدف:

آشنایی با شبهات مطرح درباره محتوای نهج البلاغه و پاسخ آن .

سرفصل:

۱- ادعای تاخر برخی مباحث نهج البلاغه از زمان امام علی (ع):

- وصی و وصایت .
- امامت و خلافت .
- دسته بندی و تقسیم مطالب .
- توصیف های دقیق پدیده های خلقت .
- آرایه های لفظی و معنوی .
- تاکید بر زهد و ترک دنیا .

۲- ادعای ناسازگاری برخی مطالب نهج البلاغه با شخصیت و سلوک امام علی (ع):

- تعریض به صحابه .
- ادعای برخورداری از علم غیب .
- بیان مطالبی راجع به زن .

مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۱)

کد درس : ۸

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: زندگانی تحلیلی امام علی (ع) و.... - استناد نهج البلاغه و.... - قرائت متن و....

هدف:

آشنایی با مباحث مبدأ و معاد در نهج البلاغه .

سرفصل:

- بررسی شیوه‌های استدلال و چگونگی طرح مباحث اعتقادی .
- اثبات وجود خدا .
- توحید و مراتب آن، شبهات مربوط در نهج البلاغه .
- عدل الهی .
- نهج البلاغه و قضا و قدر، جبر و اختیار.
- دلایل امکان و ضرورت معاد در نهج البلاغه.
- تبیین دیدگاه امام علی (ع) درباره : مرگ و قبر، برزخ، قیامت، بهشت، دوزخ و شفاعت.
- نظام جزا و پاداش.
- دیدگاه متکلمان و فلاسفه اسلامی در موضوع معاد و نقد آنها بر اساس نهج البلاغه و پاسخ به شبهات مربوط.

مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۲)

کد درس : ۹

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۱)

هدف:

آشنایی با مباحث نبوت و امامت در نهج البلاغه

سرفصل:

- فلسفه و ضرورت بعثت انبیا
- معجزه
- وحی
- عصمت انبیا
- نبوت عامه و خاصه (پیامبر اسلام ص)
- وصایت، امامت، خلافت و مسائل مربوط به آن
- تبیین دیدگاه امام علی (ع) درباره امامت و ولایت: بیعت، شورا، نص...
- دلایل وصایت امام علی (ع)
- اوصاف امام: علم، عصمت، کرامات، شفاعت و...

حکومت و مدیریت در نهج البلاغه

کد درس : ۱۰

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشیاز: زندگانی تحلیلی امام علی (ع) و..... استاد نهج البلاغه و..... قرائت متن و.....

هدف :

آشنایی با مبانی و اصول حکومت و مدیریت در نهج البلاغه.

سرفصل :

- مبانی : مفهوم حکومت، ضرورت حکومت، خاستگاه حکومت، حق حکومت، هدف یا وسیله بودن حکومت ، اهداف حکومت، نقش مردم در حکومت، رابطه زمامداران و مردم، شروط زمامداری، چگونگی سلوک زمامداران.
- اصول اداره امور، مانند: سعه صدر، عدالت، رفق و مدارا، میانه روی، برپاداشتن حق، نظم و انضباط، مساوات، نفی سلطه، نفی استیثار، پابندی به عهد و پیمان، پرهیز از شتابزدگی و سستی، مشورت، آینده نگری و ...
- نظام اداری: شایستگی ها، گزینش، آموزش، تامین زندگی و امنیت کاری، نظارت و بازرسی و پیگیری، حسابخواهی و حسابرسی، ارزشیابی، تشویق و تنبیه و قدردانی و مجازات و ...
- اخلاق اداری مانند: وظیفه شناسی، امانتداری، خدمتگزاری، مسئولیت پذیری، انضباط کاری، پیگیری، رفق ورزی، خوشرفتاری، بردباری و دادورزی و ...

سیاست. حقوق و اقتصاد در نهج البلاغه

کد درس: ۱۱

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: زندگانی تحلیلی امام علی (ع) و..... استناد نهج البلاغه و..... قرائت متن و.....

هدف:

آشنایی با مباحث سیاسی، حقوقی و اقتصادی در نهج البلاغه.

سرفصل:

- الف - مفهوم سیاست، جایگاه سیاست، اهداف سیاست، جایگاه اخلاق در سیاست.
- خطوط کلی سیاست (حفظ حدود الهی، التزام به کتاب و سنت، پابندی به اصول و ارزش‌ها، پابندی به کیفیت استخدام وسیله، صراحت و صداقت، زمانه‌شناسی، مردم‌داری، رفق و مدارا، مهر و محبت به مردم، تلفیق قاطعیت و نرمش، آینده‌نگری و عاقبت‌اندیشی، اعتدال و میانه‌روی، شور و مشورت، عدالت، مساوات، پرهیز از شتابزدگی و سستی و...).
  - آسیب‌شناسی سیاست (قدرت‌طلبی، خودکامگی، تزویر و ریا، دروغ و فریب، خشونت و خونریزی، وابستگی مادی و دنیاطلبی، تکبر و تفاخر، خودمحوری، استبداد و خودرأیی، انحصارطلبی، آزمندی سازشکاری، پرده‌داری، تنگ‌نظری، باطل‌گرایی، کینه‌توزی، لجاجت‌ورزی، انتقام‌گیری، محبت‌کور و افراطی، اشرافیگری و...).
- ب- مفهوم حقوق، جایگاه حقوق، حقوق‌مداری، حقوق و حدود و حق و تکلیف، حقوق متقابل
- اقسام حقوق (حقوق الهی، حقوق بشر، حقوق مسلمانان، حقوق مخالفان، حقوق اقلیت‌ها و اهل ذمه، حقوق مسئولان، حقوق مردمان، حقوق کار و مسئولیت، حقوق سرزمین‌ها، حقوق حیوانات و...).
  - پیامدها و نتایج پابندی به حقوق و رعایت حقوق متقابل.
  - پیامدها و نتایج زایل کردن حقوق و عدم رعایت حقوق متقابل.
- ج - مفهوم اقتصاد، عدالت و قسط اقتصادی، مساوات، توزیع و تقسیم امکانات اقتصادی در جامعه، مالکیت جمعی و فردی، فیء، زکات، خراج، اشراف و تبذیر، میانه‌روی، بخل و خست، جود و عطا، استیثار، روش گرفتن زکات و صدقات و خراج، تأمین اجتماعی، بازرگانی، اقطاع، بازرسی مالی، بیت‌المال و....

عرفان و دعا در نهج البلاغه

کد درس: ۱۲

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشیاز: زندگانی تحلیلی امام علی (ع) و..... استناد نهج البلاغه و..... قرائت متن و..... تاریخ عرفان و.....

هدف:

آشنایی با دیدگاه‌ها و مبانی عرفانی امام علی (ع) و جایگاه دعا در نهج البلاغه.

سرفصل:

الف - جهان بینی عرفانی امام علی (ع):

- معرفت حق تعالی، کشف و شهود، عوالم هستی، مراتب انسان و مظهریت انسان کامل، دنیا و آخرت، عالم کبیر و صغیر.

ب - مقامات عرفانی (با استناد به قرآن و نهج البلاغه):

- توبه، زهد، ورع، صبر، شکر، فقر، خوف، رجا، توکل و رضا.

ج - دعا:

- انواع دعاها: منشور، منظوم، صلوات، مناجات و زیارات.

- دعاهاى امام علی (ع) در موضوعات گوناگون و در اوقات و اماکن مختلف.

- ریشه یابی دعاهاى امام علی (ع) در قرآن و سنت.

- تحقیق درباره دعاهاى که هم به امام علی (ع) نسبت داده می شود و هم به دیگران، مانند: خضر (ع)، عیسی (ع)،

موسی (ع)، اصحاب پیامبر (ص)، تابعین، عرفا و ...

اخلاق و تربیت در نهج البلاغه

کد درس: ۱۳

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: زندگانی تحلیلی امام علی (ع) و..... استناد نهج البلاغه و..... قرائت متن و.....

هدف:

آشنایی با مفاهیم، مبانی و اصول و روشهای اخلاق و تربیت در نهج البلاغه.

سرفصل:

- مفهوم اخلاق و تربیت، ارزشها و ضدا ارزشهای اخلاقی، موانع اتصاف به کمالات اخلاقی، الگوی اخلاق، نقش اخلاق در وجوه مختلف زندگی، عوامل انحطاط اخلاقی، عوامل رشد اخلاقی، اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی، رفتار اخلاقی.
- موانع و مقتضیات تربیت (موانع و مقتضیات اصلی، موانع و مقتضیات فردی، موانع و مقتضیات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی).
- مبانی تربیت (شناخت انسان، اهداف تربیت، شناخت فطرت، عوامل موثر در تربیت: وراثت، محیط، سختیها و شادانند، کار، عوامل ماورای طبیعت، اراده انسان).
- اصول تربیت مانند: اعتدال، تدرج و تمکن، تسهیل و تیسیر، زهد، تعقل، تفکر، تدبیر، کرامت، عزت و ...
- روشهای تربیت مانند: الگو، محبت، تذکر، عبرت، موعظه، توبه، ابتلا و امتحان، مراقبه و محاسبه، تشویق و تنبیه و ...

زبان انگلیسی تخصصی

کد درس : ۱۴

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ندارد

هدف:

آشنایی و بهره‌گیری از متون تخصصی زبان انگلیسی مرتبط با علوم حدیث.

سرفصل:

قرائت و بررسی عناوین: حدیث - اثر - نهج البلاغه - امام علی (ع) از منابع ذیل:

- The Encyclopedia of Religion . Mica Elida
- The Encyclopedia of Islam.j.b
- Nahjulbalagheh – Translated by: Seyed Ali Rezai with an introduction and annotation by Ali Naqi – un – Naqavi.

پایان نامه

کد درس : ۱۵

تعداد واحد: ۴

تعداد ساعت:

نوع واحد:

پیشنیاز: _

هدف:

به کار بستن توان پژوهشی و اندوخته‌های علمی دانشجویان برای ارائه اثری نو درباره یکی از مسائل و موضوعات مرتبط با نهج البلاغه با راهنمایی استاد راهنما و مشاور.

زندگانی تحلیلی امام علی(ع) و پیشینه صدور نهج البلاغه

کد درس: ۱۶

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشیاز: ---

هدف:

آشنایی با سیره امام علی(ع) و شرایط خاص فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کلام ایشان.

سرفصل:

- ۱) زندگی امام علی(ع) قبل از بعثت.
- ۲) زندگی امام علی(ع) پس از بعثت تا رحلت پیامبر اکرم(ص)، همراهی امام(ع) با رسول اکرم(ص) در غزوات، حادثه غدیر و...
- ۳) زندگی امام علی(ع) پس از رحلت پیامبر اکرم(ص)، ماجرای سقیفه، خانه نشینی امام(ع)، عصر خلفا و...
- ۴) عصر حکومت امام علی(ع).
- ۵) بررسی اوضاع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایراد خطب، حکم، مواظظ و انشاء رسائل.
- ۶) شناخت مخاطبان امام علی(ع) (افراد و شخصیتها، گروهها و جریانهای فکری همراه با ذکر نمونه‌های خاص برای هر مورد).
- ۷) سبب صدور و اقسام آن در نهج البلاغه همراه با ذکر چند نمونه.

استناد نهج البلاغه و کتابشناسی

کد درس: ۱۷

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

آشنایی با اسناد و مدارک نهج البلاغه، آثار و تالیفات در حوزه آن و گردآوردگان کلام امام علی (ع).

سرفصل:

- ۱- مباحثی درباره مولف نهج البلاغه: زندگی نامه، شخصیت علمی و ویژگی‌های عصر سیدرضی.
  - ۲- گردآوری نهج البلاغه: انگیزه و شیوه تالیف، تبویب، علل حذف اسناد.
  - ۳- تاریخچه گردآوری و تالیفات مهم سخنان امام علی (ع) قبل و بعد از نهج البلاغه.
  - ۴- اعتبار اسناد نهج البلاغه.
  - ۵- تشکیک در انتساب نهج البلاغه و پاسخ به آن (شبهه ابن خلکان).
- (۱) پیشینه تالیف درباره نهج البلاغه.
- (۲) اقسام تالیف درباره نهج البلاغه:
- الف- لغات و مفردات: قاموس نهج البلاغه، محمدعلی شرقی- حل لغات نهج البلاغه، مولوی اعجاز حسین هندی- مفردات نهج البلاغه، سیدعلی اکبر قرشی- سیری در فرهنگ لغات نهج البلاغه، کریم زمانی و...
- ب- ترجمه‌های نهج البلاغه به زبان فارسی: ترجمه‌ای کهن به تصحیح عزیزالله جوینی- ترجمه دکتر شهیدی- پرتوی از نهج البلاغه، سید محمد مهدی جعفری- ترجمه فیض الاسلام و گزارشی از ترجمه نهج البلاغه به زبانهای دیگر.
- ج- شروع: منهاج البراهه فی شرح نهج البلاغه، قطب‌الدین راوندی- معارج نهج البلاغه، فرید خراسان- شرح ابن ابی‌الحدید- شرح ابن میثم بحرانی- فی ظلال نهج البلاغه، شیخ محمد جواد مغنیه- تکمله منهاج البراهه فی شرح نهج البلاغه، حسن زاده آملی- حدائق الحقائق فی شرح نهج البلاغه و...
- د- منتخبات: منتخب نهج البلاغه، فاضل تونی- منتخبات من نهج البلاغه، سید محمدعلی شاه عبدالعظیمی- منتخب نهج البلاغه، احمدعلی بابایی- دعاها فی نهج البلاغه، عباس بهروزی و...
- ه- فهرست‌ها و معاجم: الدلیل علی موضوعات نهج البلاغه، علی انصاریان- المعجم المفهرس، لالفاظ نهج البلاغه، محمد دشتی- فرهنگ آفتاب، عبدالمجید معادیخواه- المعجم الموضوعی

لنهج البلاغه، اویس کریم محمد- تصنیف نهج البلاغه، لیبب یسزون الکاشف، سیدجواد مصطفوی- فرهنگ موضوعی نهج البلاغه، دکتر احمد خاتمی- فهرست، صبحی صالح و...
و- مستدرکات: مستدرک نهج البلاغه، الهادی کاشف الغطا - نهج البلاغه الثانی، جعفر حائر - نهج السعاده فی مستدرک نهج البلاغه، محمدباقر محمودی و...
ز- مدارک و اسناد: ما هو نهج البلاغه، هبه الدین شهرستانی- استناد نهج البلاغه، امتیاز علی خان عرشی - مصادر نهج البلاغه و اسانیده، عبدالزهر الحسینی الخطیب- پژوهشی در اسناد و مدارک نهج البلاغه، سید محمد مهدی جعفری، مدارک نهج البلاغه و دفع الشبهات عنه، الهادی کاشف الغطا - مصادر نهج البلاغه، عبدالله نعمه و...
ح- نرم افزارهای رایانه‌ای و پایگاه اینترنتی: دانشنامه نهج البلاغه، حوزه علمیه اصفهان- دانشنامه علوی، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی - موسوعه امام علی(ع)، مرکز تحقیقات دارالحدیث و...
دارالحدیث و...

قرانت متن و واژه‌شناسی نهج البلاغه

کددرس: ۱۸

تعداد واحد: ۳

تعداد ساعت: ۴۸

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: _

هدف:

آشنایی با معانی و مفاهیم لغوی و اصطلاحی مفردات کلیدی نهج البلاغه و قرانت متون مربوط به مفردات نهج البلاغه.

سرفصل:

انتخاب قسمتهایی از نهج البلاغه با توجه به:

الف- مفردات کلیدی در حوزه‌های اعتقادی، اجتماعی، تربیتی، اخلاقی، عرفانی، اقتصادی، سیاسی،

حقوقی و... بر حسب حروف الفبا:

حرف (آ) و (الف): آخرت- آمال- استعانت- اسلام- انسان- اسراف- ایشار- اخلاص- ائم- اجر-

ایمان- انفاق- احسان- امامت- اهل البیت- استغفار و... .

حرف (ب): بعثت- بدعت- باطل- بیعت- بیت‌المال- برّ- باطن- بعث و... .

حرف (ت): توحید- توکل- توبه- تقوی- تزکیه- تهذیب و... .

حرف (ث): ثواب و... .

حرف (ج): جهاد- جهل- جنت- جهنم و... .

حرف (ح): حلال- حرام- حساب- حق- حیا- حسنه- حرص- حاکم- حکومت و... .

حرف (خ): خشوع- خوف- خیر- خیانت- خسران- خذلان- خدعه و... .

حرف (د): دعاء- دنیا- دین- دولت و... .

حرف (ذ): ذکرالله- ذنب و... .

حرف (ر): رزق- رضا- رفق- روح- راعی- رعیت- رحم و... .

حرف (ز): زهد- زمان- زکات و... .

حرف (س): سبیل‌الله- سعادت- سنت- ساعت و... .

حرف (ش): شبهه- شرع- شرک- شیطان- شکر- شکت- شهادت- شهوت- شوق- شقاوت و... .

حرف (ص): صبر- صداقت- صلوات- صالح- صیام و... .

حرف (ض): ضلالت- ضمیر و... .

حرف (ظ): ظفر- ظلم- ظلمت- ظنّ و... .

- حرف (ع): عبادت - عبرت - عجب - عجله - عدل - عذاب - عرفان - عصیان - عفو - عتاب - عاقبت - عقل - علم - عمل - عصمت - عرش و ...
- حرف (غ): غرور - غش - غضب - غفران - غفلت و ...
- حرف (ف): فتنه - فجور - فخر - فساد - فسق - فقر - فقه - فرائض - فناء - فطرت و ...
- حرف (ق): قدرت - قرآن - قضا و قدر - قضاء - قصاص - قاسطین و ...
- حرف (ک): کبر - کذب - کفر - کرسی و ...
- حرف (ل): لبّ - لطف - لسان - لعن و ...
- حرف (م): ملک - ملائکه - موت - مال - مصیبت - مشیت - معرفت - مارقین و ...
- حرف (ن): نبوت - ندامت - نعمت - نصیحت - نفس - نفاق - نور - نار - ناکثین - نشور و ...
- حرف (ه): هدایت - هلاکت - هوی و ...
- حرف (و): وحشت - ورع - وعظ - ولایت - ولی و ...
- حرف (ی): یقین - یقظه - یتیم و ...

ب- نمونه‌هایی از غریب‌الکلام :

- ۱- واژه "الشحیح" در عبارت: "هذا الخطیب الشحیح".
- ۲- واژه "قحماً" در عبارت: "ان للخصومه قحماً".
- ۳- تعبیر "الباسر الفالج" و واژه "قداحه" در دو عبارت: "کالباسر الفالج - یتنظر اوّل فوزه من قداحه".
- ۴- تعبیر "احمرّ البأس" در عبارت: "کنا اذا احمرّ البأس اتقینا برسول الله (ص)".
- ۵- واژه "لمظه" در عبارت: "ان الايمان یبدو لمظه فی القلب".

علوم بلاغی در نهج البلاغه

کد درس: ۱۹

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: قرائت متن و واژه شناسی

هدف :

آشنایی با نکات و موارد بلاغی نهج البلاغه

سرفصل :

- الف - علم معانی: خبر و انشاء، مسند و مسندالیه، تقدیم و تاخیر، قصر، فصل و وصل، ایجاز و اطناب و مساوات.
- ب - علم بیان: حقیقت و مجاز، تشبیه، استعاره، کنایه.
- ج - علم بدیع: جناس، طباق، مسجع، موازنه، لزوم مالایلم، مقابله، استطراد، استدراج، تقسیم، اقتباس، استماله، اغراق و مبالغه، توجیه، ایهام، تفریق، حسن تعلیل، مراعات النظیر، لفّ و نشر، مدح شبیه به ذمّ و ...
- د - دیدگاه بزرگان ادب عربی درباره نکات بلاغی کلام امام علی (ع): ابن ابی الحدید، ابن جوزی، عبد الحمید کاتب، جاحظ، ابن نباته، سید رضی و ...

تأثیر نهج البلاغه بر ادب فارسی و عربی

کد درس: ۲۰

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: —

هدف:

آشنایی با تأثیر نهج البلاغه بر متون نظم و نثر فارسی و عربی

سرفصل:

- الف - متون نظم و نثر شعرا و ادبای ایرانی که تحت تأثیر کلام امام علی (ع) قرار گرفته‌اند، مانند: فردوسی، سعدی، حافظ، سنایی، مولوی و جامی
- ب - متون نظم و نثر شعرا و ادبای برجسته عرب و نیز ایرانی تباران عرب زبان که تحت تأثیر کلام امام علی (ع) قرار گرفته‌اند، مانند: متنبی، ابونواس، ابوتمام، فرزدق، ابن نباته، ابواسحاق صابی، جاحظ، مبرد، عبدالله بن مقفع، ابن قتیبه.
- ج - متون ادبی خلفا و امرای عرب که تحت تأثیر کلام امام علی (ع) قرار گرفته‌اند، مانند: زیاد بن ابیه، عبدالله بن زبیر، حجاج ثقفی، عمر بن عبدالعزیز و...

نهج البلاغه و نقد ادبی

کد درس: ۲۱

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

آشنایی با نقد ادبی و دیدگاه ادبای عرب درباره نهج البلاغه.

سرفصل:

الف- کلیات نقد ادبی:

- ۱) تعریف نقد، ضرورت و فواید هنر نقد، مراحل نقد.
  - ۲) اقسام نقد: تکوینی، توصیفی، ارزشی، ذوقی، فنی، ادبی، کلی و جزئی.
  - ۳) شیوه‌های نقد: سنجش افکار عمومی، اظهار نظر خواص، مقایسه، مشاهده.
  - ۴) زمینه‌های کاربرد نقد: نظم، نثر، رسائل و ...
- ب- دیدگاه‌ها و نظریات برجستگان ادب عربی در خصوص بخش‌هایی از نهج البلاغه (خطب، رسائل و کلمات قصار) از منظر نقد ادبی، مانند:
- ۵) ابن ابی الحدید، ابن میثم بحرانی، عبدالحمید کاتب، ابن الجوزی.

رابطه نهج البلاغه با قرآن

کد درس: ۲۲

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

آشنایی با سرچشمه معارف نهج البلاغه و منزلت امام علی(ع) در شناخت معارف قرآن.

سرفصل:

- ۱) امام علی(ع) و تاویل و تنزیل قرآن، معیت امام علی(ع) با قرآن .
- ۲) دیدگاه‌های امام علی(ع) در زمینه علوم قرآنی: ناسخ و منسوخ، تفسیر به رای، تاویل و تفسیر قرآن، محکم و متشابه .
- ۳) قرآن از نگاه امام علی(ع): اوصاف و فضایل قرآن، تمسک به قرآن، تلاوت و تدبر در قرآن، حجیت قرآن در نهج البلاغه، معلمان قرآن (قرآن و اهل بیت (ع)).
- ۴) کاربرد قرآن در نهج البلاغه: استشهاد به قرآن، تفسیر قرآن به شکل مستقیم و غیر مستقیم، تضمینات قرآن در نهج البلاغه و...
- ۵) معارف قرآن در نهج البلاغه در محورهای:
  - ۶) اصول اعتقادی
  - ۷) اخلاق
  - ۸) انسان‌شناسی
  - ۹) تاریخ
  - ۱۰) مسائل اجتماعی

تاریخ عرفان و تصوف در اسلام

کد درس: ۲۳

تعداد واحد: ۲

تعداد ساعت: ۳۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ---

هدف:

سیر اجمالی در تاریخ عرفان و تصوف اسلامی و آشنایی دانشجویان با سیر و سلوک عرفانی

سرفصل:

تعریف عرفان و تصوف، معانی عرفان و جایگاه آن در ادیان دیگر (مسیحیت، یهود، بودایی، هندوی)، عرفان و فلسفه نو افلاطونی، ریشه‌های عرفان و تصوف در اسلام، اخلاق و رفتار پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) و صحابه، روش زاهدانه در صدر اسلام، زهاد اولیه (حسن بصری، رابعه عدویه، ابراهیم ادهم و ...)، سیر تکاملی زهد در قرن دوم هجری، عرفا و صوفیه اولیه (با یزید بسطامی، جنید بغدادی، ذوالنون مصری، حسین بن منصور حلاج، شبلی و...)، معرفی آثار عمده عرفا و صوفیه (اللمع فی التصوف، رساله قشیری، کشف المحجوب، آثار خواجه عبدالله انصاری و...)، سیر و سلوک عرفانی، مقامات و حالات (توبه، ورع، زهد، فقر، صبر، توکل، رضا، مراقبه، شوق و قرب، خوف و رجاء، انس و اطمینان، مشاهده)، نفس، ذکر، مرید و مراد.

تأثیر حمله مغول در گسترش افکار عارفانه، تصوف و عرفان در قرن سوم تا ششم هجری، بررسی آثار عارفانه از قرن پنجم تا دوره صفویه، بررسی آثار صوفیه این دوره (مصباح الهدایه کاشانی، احیاء العلوم غزالی، آثار مولوی، حافظ و...)، عرفان و تصوف در دوره زندیه و قاجاریه، سیر نزولی تصوف از قرن نهم تا عصر حاضر، رابطه فقهاء و صوفیه، تحقیقات مستشرقین درباره تصوف.

منابع پیشنهادی دروس

دوره کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه

حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، تاریخ عمومی حدیث	مجید معارف
علم الحدیث	استاد شانه‌چی
مقیاس الهدایه	مامقانی
معجم رجال الحدیث	آیت‌الله خویی
قاموس الرجال	علامه شوشتری
روضات الجنات	خوانساری
رجال	سید بحر العلوم
اختیار معرفه الرجال	شیخ طوسی
تاریخ تشیع در ایران	رسول جعفریان
اهل الآمل	شیخ حر عاملی
فهرست	منتجب‌الدین
کتاب الاجازات بحار الانوار	علامه مجلسی
رجال	نجاشی
مقدمه‌های کتب اربعه شیعه	
خاتمه وسائل الشیعه	شیخ حر عاملی
مستدرک الوسائل	میرزا حسین نوری
طبقات الكبرى	ابن سعد
مقدمه‌های صحاح سته	
آثار شافعی (اختلاف الحدیث، الأم، الرساله)	
السنه قبل التدوین	عجاج خطیب
الحدیث و المحدثون	محمد ابوزهو
تاریخ بغداد، الرحله فی طلب الحدیث	خطیب بغدادی
السنه و مکانتها فی الاسلام	سباعی
تذکره الحفاظ	ذهبی
دایره المعارف بزرگ اسلامی مدخل‌های مربوط مانند: اخباریون، امامیه، اهل حدیث و اصحاب رای	
دایره المعارف‌ها ذیل اماکن و اشخاص مهم.	

مبانی جرح و تعدیل

سیدعلی حسینی صدر
حجت الاسلام تقفی
آیت الله سبحانی
سیدمحسن اعرجی کاظمی
مسلم داوری
عبدالهادی فضلی
محمدضیاء اعظمی
عمادالدین محمد رشید
مقبل ابن هادی وادعی
آیت اله خویی
کلباسی
بکر بن عبدالله ابوزید
محمدباقر بهبودی
شیخ حسین مرعی

الفوائد الرجالیه
الرسائل الرجالیه
کلیات فی علم الرجال
عده الرجال
اصول علم الرجال بین النظریه والتطبیق
اصول علم الرجال
دراسات فی الجرح والتعدیل
نظریه نقد الرجال
شفاء العلیل
مقدمه معجم رجال الحدیث
الرسائل الرجالیه
التأسیل لاصول التخریج و قواعد الجرح والتعدیل
معرفة الحدیث
منتهی المقال

مبانی فهم حدیث

ابوبکر فورک

عبدالله نجدی

سیدرضی

سیدمرتضی

مامقانی

ابن قتیبه

ابن اثیر

مشکل الحدیث و بیانه

مشکلات الاحادیث النبویه و بیانها

المجازات النبویه

امالی

مقیاس الهدایه

تاویل مختلف الحدیث

النهایه فی غریب الحدیث

شرح‌های علامه مجلسی و صدرالمتهلین و ملاصالح مازندرانی بر الکافی

فقه‌اللغه

صبیحی صالح

محمدبن لطفی الصباغ

یحیی بن عبدالله المعلمی

ابراهیم بن محمدبن حمزه الحنفی الدمشقی

سیوطی

مسفرین غم‌الله الدمینی

عبدالمجید محمد اسماعیل

نورالدین عتر

التصویر الفنی فی الحدیث

الامثال والشواهد فی الحدیث الشریف

البیان والتعریف لاسباب ورود الحدیث النبوی

اسباب ورود الحدیث او اللمع فی اسباب الحدیث

مقایس نقد متون السنه . التدلیس فی الحدیث، حقیقته و اقسامه ...

منهج التوفیق والترجیح بین مختلف الحدیث

منهج النقد فی علوم الحدیث

آسيب شناسی حديث

ابوهلال عسکری	تصحيفات المحدثين
فکری	التنبيهات في التصحيفات
ابن صلاح	علوم الحديث
خطيب بغدادی	الكفايه في معرفه الروايه
صحي صالح	علوم الحديث
علامه قاسمي	قواعد التحديث
عمر فلاته	الوضع في الحديث
جلال الدين سيوطی	تدريب الراوی
محمدباقر بهبودی	علل الحديث ، معرفه الحديث
ابوحاتم رازی	العلل
احمدبن حنبل	العلل
ابن حجر عسقلانی	العلل المتناهيه في الاحاديث الواهيه
اسطری جمال	التصحيح و اثره في الحديث و اللغة و جهود المحدثين في مكافحته
ابوعبيد محفوظ الرحمن	الارسال في مصطلح الحديث
حمزه عبدالله المليباری	الحديث المعلوم قواعده و ضوابطه
محمدبن لطفی الصباغ	تاريخ القصاص و اثرهم في الحديث النبوی
هاشم معروف حسنی	الموضوعات في الاثار والاخبار ، دراسات في الحديث والمحدثين

پژوهش‌های حدیثی در دوران معاصر

محمد ابوزهو	الحدیث والمحدثون
آیت‌الله خویی	مقدمه معجم رجال الحدیث
محمدباقر بهبودی	معرفة الحدیث و تاریخ نشره
محمود ابوریه	اضواء علی السنه المحدثیه
عجاج خطیب	السنه قبل التدوین
علامه شوشتری	مقدمه قاموس الرجال
نورالدین عتر	منهج النقد فی علوم الحدیث
محمد ابوشهبه	الوسیط فی علوم و مصطلح الحدیث
	مقدمه و متن موسوعه‌های حدیثی معاصر
	کتاب معجم الفاظ الحدیث فریقین
حمزه عبدالله الملیباری	نظرات جدیده فی علوم الحدیث
زکریا عباس داود	تأملات فی الحدیث عند السنه و الشیعہ
سیدمحمد رضا حسینی جلالی	تدوین السنه الشریفه
هبه الدین شهرستانی	منع تدوین الحدیث
محمد مصطفی الاعظمی	دراسات فی الحدیث النبوی و تاریخ تدوینہ

بررسی تطبیقی منابع رجالی

مقدمه منابع رجالی فریقین و تحلیل روش آنها از قبیل: معجم رجال الحدیث، تهذیب الکمال، قاموس الرجال

آیت الله سبحانی

کلیات فی علم الرجال

عبدالهادی فضلی

اصول علم الرجال

مجید معارف

پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه بحث تاریخچه علم رجال

آیت الله خامنه‌ای

چهار کتاب اصلی علم رجال

مسلم داوری

اصول علم الرجال

نقد متن و بررسی شبهات پیرامون نهج البلاغه

شرح نهج البلاغه

شرح نهج البلاغه

فجر الاسلام

عبقريه الامام

نهج البلاغه و گردآورنده آن (مجموعه مقالات)

نهج الحيات

ابن ابی الحديد

ابن ميثم بحرانی

احمد امين

عباس محمود العقاد

هيئت علمی بنياد نهج البلاغه

هيئت علمی بنياد نهج البلاغه

مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۱)

ابن ابی الحدید

ابن میثم

علامه محمد تقی جعفری

علامه شوشتری

حسینی تهرانی

شهید دکتر مفتاح

محمد علی گرامی

صدرالمتلهین شیرازی

با مقدمه و تصحیح استاد جلال الدین آشتیانی

صادقی رشاد

ابن سینا؛ به اهتمام عبدالله نورانی

صدرالمتلهین شیرازی؛ تصحیح غلامحسین آهنی

صدرالمتلهین شیرازی؛ به اهتمام هانری کرین

شرح نهج البلاغه

شرح نهج البلاغه

شرح نهج البلاغه

بهبج الصباغه

معادشناسی

حکمت الهی و نهج البلاغه

خدا در نهج البلاغه

المبدا و المعاد

دانشنامه امام علی (ع)؛ ج ۲

الهیات شفاعو المبدا و المعاد

عرشیه

المشاعر

مباحث اعتقادی در نهج البلاغه (۲)

محمد تقی شریعتی	امامت در نهج البلاغه
محمد باقر بهبودی	اصول دین در پرتو نهج البلاغه
صافی گلپایگانی	الهیات در نهج البلاغه
علامه حلی	کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد
صادقی رشاد	دانشنامه امام علی (ع)، ج ۳
عبدالرزاق لاهیجی	گوهر مراد و سرمایه ایمان
ابن سینا	الهیات شفاء؛ مقاله دوم
سعدالدین تفتازانی	شرح المقاصد
میر سید شریف جرجانی	شرح المواقف
امام فخر رازی	المطالب العالیه فی العلم الالهی
هیئت علمی بنیاد نهج البلاغه	از علی آموز (اصول دین در نهج البلاغه)

حکومت و مدیریت در نهج البلاغه

علامه جعفری
دلشاد تهرانی
محمد مهدی شمس الدین
محمدی ری شهری
توفیق فکیکی

حکمت اصول سیاسی اسلام
حکومت حکمت، دولت آفتاب، ارباب امانت
الحکم والاداره فی الاسلام
موسوعه الامام علی بن ابی طالب (ع) ج ۴
عهدنامه مالک اشتر و شروع آن
الراعی والرأعیه

سیاست، حقوق و اقتصاد در نهج البلاغه

محمدی ری شهری
محمدحسین مشایخ فریدنی
دلشاد تهرانی
محمدتقی رهبر
علامه جعفری
عبدالمجید معاد یخواه
صادقی رشاد
سیدمحسن موسوی
هیئت علمی بنیاد نهج البلاغه
محمد مهدی شمس الدین
حسین نوری همدانی

موسوعه الامام علی بن ابی طالب (ع) ج ۴
نظرات سیاسی در نهج البلاغه
دولت آفتاب
سیاست و مدیریت از دیدگاه امام علی (ع)
حکمت اصول سیاسی در اسلام
فرهنگ آفتاب
دانشنامه امام علی (ع)؛ ج ۷ و ۶
اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه
مسائل جامعه شناسی از دیدگاه امام علی (ع)
جستجویی در نهج البلاغه
یادنامه های کنگره های نهج البلاغه
بیت المال در نهج البلاغه

عرفان و دعا در نهج البلاغه

عباس بهروزی
آیت‌الله جوادی آملی
شیخ شهاب‌الدین سهروردی
آیت‌اله حسن زاده آملی
شیخ عبدالله السماهيجی
علامه محدث نوری
صادق رشاد
قاسم غنی
استاد سیدجلال‌الدین آشتیانی
هجویری
ابن عربی

نهج البلاغه
غیرالحکم
دعاهای نهج البلاغه
حیات عارفانه امام علی (ع)
عوارف المعارف
انسان کامل در نهج البلاغه
الصحیفه العلویه الاولی
الصحیفه العلویه الثانیه
دانشنامه امام علی (ع)؛ ج ۴
تاریخ تصوف در اسلام
شرح مقدمه قیصری
کشف‌المحجوب
فتوحات مکیه

اخلاق و تربیت در نهج البلاغه

زین العابدین قربانی	نخستین رساله اخلاق و تعلیم و تربیت اسلامی
دلشاد تهرانی	ماه مهرپرور (تربیت در نهج البلاغه)، طایر فرخ بی (کمالات انسانی در نهج البلاغه)
صادقی رشاد	دانشنامه امام علی (ع)؛ ج ۴
علامه جعفری	ترجمه و تفسیر نهج البلاغه
السید محسن القبانجی	الاسس التربویه فی نهج البلاغه
اسعد علی	سعاده التریبه فی نهج البلاغه
علی محمد حسین الادیب	منهج التریبه عند الامام علی (ع)
عبدالکریم سروش	حکمت و معیشت
	نامه سی و یکم نهج البلاغه، ترجمه‌ها و شروح آن
	خطبه همام، ترجمه‌ها و شرح آن

زبان انگلیسی تخصصی

An ontology shia hadith Allameh tabatabaee.

Translated by William cheetic

www.imamalinet.net

www.shiasearch.com

www.shia.org/sayings.html

www.islam.web1000.com

www.momineen.com

زندگانی تحلیلی امام علی(ع) و پیشینه صدور نهج البلاغه

ابن هشام	سیره النبی
سیدمحسن الامین	اصیان الشیعه
مسعودی	مروج الذهب و معادن الجواهر
احمد بن یعقوب	تاریخ یعقوب
شیخ مفید	الجمال
نصر بن مزاحم	وقعه صفین
ابن هلال ثقفی	الفارات
ابن قتیبه	الامامه والسیاسه
محمد بن ری شهری	موسوعه الامام علی(ع)
ابن ابی الحدید	شرح نهج البلاغه
علامه امینی	الغدیر
ابن اثیر	الکامل فی التاریخ
ابن سعد	الطبقات الکبری
عبد الزهراء الحسینی الخطیب	مصادر نهج البلاغه و اسانیده
هبه الدین شهرستانی	ما هو نهج البلاغه
سید محمد مهدی جعفری	پرتوی از نهج البلاغه
عبد الفتاح عبدالمقصود	الامام علی بن ابی طالب
سید جعفر شهیدی	علی از زبان علی

استناد نهج البلاغه و کتابشناسی

محمدعلی شرقی	قاموس نهج البلاغه
مولوی اعجاز حسین ہندی	حل لغات نهج البلاغه
سیدعلی اکبر قرشی	مفردات نهج البلاغه
کریم زمانی	سیری در فرهنگ لغات نهج البلاغه
ترجمہ دکتر شہیدی	ترجمہ ای کهن بہ تصحیح عزیزاللہ جوینی
سید محمد مهدی جعفری - ترجمہ فیض الاسلام	پرتوی از نهج البلاغه
قطب‌الدین راوندی	منہاج البراعہ فی شرح نهج البلاغه
فرید خراسان	معارج نهج البلاغه
	شرح ابن ابی‌الحدید
	شرح ابن میثم بحرانی
	فی ظلال نهج البلاغه
شیخ محمد جواد مغنیہ	تکملة منہاج البراعہ فی شرح نهج البلاغه
حسن‌زادہ آملی	حدائق الحقائق فی شرح نهج البلاغه منتخب نهج البلاغه
فاضل تونی	منتخبات من نهج البلاغه
سید محمدعلی شاہ عبدالعظیمی	منتخب نهج البلاغه
احمدعلی بابایی	دعاهای نهج البلاغه
عباس بہروزی	الدلیل علی موضوعات نهج البلاغه
علی انصاریان	المعجم المفہرس، لالفاظ نهج البلاغه
محمد دشتی	فرہنگ آفتاب
عبدالمجید معادیخواہ	المعجم الموضوعی لنهج البلاغه
اویس کریم محمد	تصنیف نهج البلاغه
لبیب بیضون	الکاشف
سیدجواد مصطفوی	فرہنگ موضوعی نهج البلاغه
دکتر احمد خاتمی	فہرست
صحیح صالح	مستدرک نهج البلاغه
الہادی کاشف النطا	نهج البلاغه الثانی
جعفر حائر	نهج السعاده فی مستدرک نهج البلاغه
محمدباقر محمودی	ما ہو نهج البلاغه
ہبہ الدین شہرستانی	استناد نهج البلاغه
امتیاز علی خان عرشی	مصادر نهج البلاغه و اسانیدہ
عبدالزہرا الحسینی الخطیب	پژوہشی در اسناد و مدارک نهج البلاغه
سید محمد مهدی جعفری	مدارک نهج البلاغه و دفع الشبہات عنہ
الہادی کاشف النطا	مصادر نهج البلاغه
عبداللہ نعمہ	دانشنامہ نهج البلاغه
حوزہ علمیہ اصفہان	دانشنامہ علوی
مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی	موسوعہ امام علی (ع)
مرکز تحقیقات دارالحدیث	

قرانت متن و واژه‌شناسی نهج البلاغه

ابن ابی الحدید	شرح نهج البلاغه
سید جعفر شهیدی	ترجمه نهج البلاغه
حبیب الله خوئی	منهاج البراعه
علامه شوشتري	بهج الصباغه
ابن منظور	لسان العرب
محمد علی شرقی	قاموس نهج البلاغه
سید علی اکبر قرشی	مفردات نهج البلاغه
کریم زمانی	سیری در فرهنگ لغات نهج البلاغه
فرید خراسان	معارض نهج البلاغه
محمد جواد مغنیه	فی ظلال نهج البلاغه
عبدالمجید معادیخواه	فرهنگ آفتاب
ابن میثم بحرانی	شرح نهج البلاغه

علوم بلاغی در نهج البلاغه

ابن ابی الحدید	شرح نهج البلاغه
علامه شوشتري	بهبج الصباغه فی شرح نهج البلاغه
حبیب الله خوئی	منهاج البراعه
محمد خاقانی	جلوه‌های بلاغت در نهج البلاغه
	متن نهج البلاغه به انتخاب استاد
جرجانی	اسرار البلاغه
سکاکی	دلایل الاعجاز
علی الاقشهری بن عثمان	مختصر الدسوقی علی مختصر المعانی
تفتازانی	مطول المعانی و مختصر المعانی
زمخشری	اساس البلاغه
هاشمی	جواهر البلاغه

تأثیر نهج البلاغه بر ادب فارسی و عربی

دکتر حلبی
سید جعفر شهیدی
علیرضا میرزا محمد
محمد هادی امین
جاحظ
ابن رشیق
سنایی
علامه امینی
ابن قتیبه
مبرد و دواوین شعرا و آثار ادبای ایرانی و
عرب به انتخاب استاد.

تأثیر قرآن و حدیث در ادبیات فارسی
شرح مثنوی: تأثیر فرموده‌های علی (ع) در ادب فارسی
نهج البلاغه در ادب فارسی
شرح ابن ابی الحدید
نهج البلاغه و اثره علی علی الأدب العربی
البيان والتبيين
العمده
حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه
الغدیر
ادب الکاتب
الکامل فی اللغه

نهج البلاغه و نقد ادبی

شوقی ضیف
سیدقطب
محمد غنیمی هلال
محمود بستانی

جرج جرداق
علامه شوشتری.

النقد الادبی والنثر الفني
النقد الادبی
أسهل النقد الادبی
الاسلام والفن
مقدمه های شروع نهج البلاغه
روائع نهج البلاغه
مقدمه بهج الصباغه

رابطه نهج البلاغه با قرآن

سید محمد جعفر حکیم
اویس کریم محمد
سید جواد مصطفوی
لییب بیضون
عبدالمجید معاد یخواه
محمد مهدی اشتهاردی
حاکم حسکانی
مصطفی دلشاد تهرانی
فاطمه نقیبی.

الفاظ القرآنیة فی نهج البلاغه
المعجم الموضوعی لنهج البلاغه
رابطه نهج البلاغه با قرآن
تصنیف نهج البلاغه
فرهنگ آفتاب
آیات قرآن در نهج البلاغه
شواهد التنزیل
چشمه خورشید
قرآن و علوم و معارف آن در نهج البلاغه

تاریخ عرفان و تصوف در اسلام

م.م شریف
عبدالحسین زرین کوب
نیکلسن
هجویری
ابوالقاسم قشیری
ابوالقاسم غنی
جامی
نایب الصدر شیرازی
ذبیح الله صفا

تاریخ فلسفه در اسلام
جستجو در تصوف ایران
زهد و تصوف در اسلام
کشف المحجوب
رساله قشیری
تاریخ تصوف در اسلام
نفحات الانس
طرائق الحقایق
فصولی از تاریخ ادبیات
آثار عطار، غزالی، مولوی و سنایی.

تاریخ: ۱۳۷۳/۱۱/۲۳

شماره: ۲۳/۳۶۴۹

بیوست

بیت عالی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و آموزش عالی

حداقل و حداکثر واحدهای درسی در مقاطع مختلف آموزش عالی
(مصوبات جلسات ۲۹۱ و ۲۹۲ مورخ ۱۳۷۳/۱۰/۲۵ و ۱۳۷۳/۱۱/۹)

شورای عالی برنامه ریزی

شورای عالی برنامه ریزی به پیشنهاد گروههای برنامه ریزی و براساس بازنگری روی برنامههای آموزشی، حذف دروس ناموفق و واحدهای غیر ضرور و ادغام شاخهها در بعضی از رشتههای تحصیلی، حداقل و حداکثر واحدهای درسی مقاطع مختلف آموزش عالی را به شرح زیر تصویب کرد این مصوبات از تاریخ تصویب قابل اجرا است و به موجب آن مصوبات قبلی لغو میگردند.

۱- دورههای کارشناسی حداقل ۶۷ و حداکثر ۷۲ واحد

۲- دورههای کارشناسی حداقل ۱۳۰ واحد و حداکثر ۱۳۵ واحد (برای رشتههای مختلف فنی و مهندسی حداکثر ۱۴۰ واحد)

۳- دورههای کارشناسی ناپیوسته حداقل ۶۵ و حداکثر ۷۰ واحد

۴- دورههای کارشناسی ارشد ناپیوسته حداقل ۲۸ و حداکثر ۳۲ واحد (که از این تعداد ۴ تا ۱۰ واحد اختتامی به پایان نامه دارد).

۵- دورههای کارشناسی ارشد پیوسته حداقل ۱۷۲ و حداکثر ۱۸۲ واحد

۶- دورههای دکتری Ph.D. حداقل ۴۲ و حداکثر ۵۰ واحد (که از این تعداد ۱۶ تا ۲۰ واحد می تواند اختتامی به رساله داشته باشد).

در این صورت:

الف: گروههای برنامه ریزی موظف اند کلیه برنامههای مصوب رشتههای مربوط به خود را بررسی کرده و با حذف واحدهای غیر ضرور، سقف واحدها را در مقاطع مختلف تحصیلی به سطح تعیین شده فوق کاهش دهند.

ب: این تقلیل واحدها و برنامههای جدید برای دانشجویان ورودی سالهای تحصیلی ۱۳۷۳-۷۴ و بعد از آن قابل اجرا است.

ج: دانشجویان ورودی قبل از ۱۳۷۳ نیز میتوانند وضعیت تحصیلی خود را با برنامه جدید تطبیق دهند، در این صورت تطبیق واحدها و دروس با برنامههای جدید حسب مورد برعهده شورای آموزشی گروه یا کمیته تحمیلات تکمیلی مؤسسه ذیربط است.

رای صادره جلسات ۲۹۱ و ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی در خصوص تقلیل واحدهای درسی در مقاطع مختلف تحصیلی صحیح است به درجه اجرا گذارده شود.

دکتر سید محمد فرهادی شعبی کلپایگانی

وزیر فرهنگ و آموزش عالی

رونوشت: معاونت محترم آموزشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی
معاونت محترم وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
و رئیس محترم دانشگاه آزاد اسلامی
خواهشمند است به واحدهای مجری ابلاغ فرمائید.

سید محمد کاظم نائینی

۳۱۹

مدیر شورای عالی برنامه ریزی

جمهوری اسلامی ایران
رأست فرهنگت و آموزش عالی

بشماری

تاریخ ۱۳۷۴/۱۱/۲۵

شماره ۱۱۳/۲۶۶۳

دستور العمل اجرایی موضوع کاهش سقف واحدهای درسی
دوره‌های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد
مصوب جلسه ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی مورخ ۱۳۷۴/۱۱/۲۳

- ۱- گروه‌های برنامه ریزی موظفند حداکثر ظرف مدت ۶ ماه برنامه‌های مصوب مربوط به خود را بازنگری کرده و سقف واحدها را تا حد مجاز کاهش دهند.
- ۲- برنامه‌های اصلاح شده از تاریخ ابلاغ، برای دانشجویانی که از این تاریخ به بعد وارد دانشگاه می‌شوند لازم الاجرا است.
- ۳- دانشجویان شاغل به تحصیل می‌توانند بر اساس سقف تعیین شده در برنامه جدید، به تشخیص گروه آموزشی، به سه ذی ربط و بارعایت شرایط زیر فارغ التحصیل شوند:
  - ۲-۱: واحدهای درسی الزامی دوره را اعم از عمومی، پایه، اصلی و تخصصی تا سقف مجاز در برنامه جدید، گذرانده باشند.
  - ۲-۲: برای رشته‌هایی که هنوز برنامه جدید آنها ابلاغ نشده است، سقف واحدها در دوره کارشناسی برای رشته‌های فنی و مهندسی ۱۴۰ واحد و برای سایر رشته‌ها ۱۲۵ واحد و برای دوره کارشناسی ارشد ۲۲ واحد است.
  - ۲-۳: آن دسته از دانشجویانی که در جدول بند ۲-۱ قرار نمی‌گیرند یعنی تعداد واحدهای گذرانده شده آنها کمتر از حد مجاز است، می‌توانند از تکمیل تحصیلی بعد کمبود واحدهای درسی خود را تا سقف تعیین شده برابر برنامه جدید بگذرانند، در این صورت:
    - الف: کلیه واحدهای گذرانده شده قبلی دانشجوی، حتی اگر در برنامه جدید حذف شده باشد، پذیرفته می‌شود.
    - ب: در سبانی که در برنامه جدید با تعداد واحد کمتر یا بیشتر عرضه شده‌اند و دانشجویان در سبها را قبلاً گذرانده است، بر اساس همان تعداد واحد گذرانده شده از وی پذیرفته می‌شود و نیازی به گذراندن واحدهای اضافی برای آن دروس را ندارد.
    - ج: گذراندن سبانی از برنامه قدیم که در برنامه جدید حذف شده است، برای دانشجویانی که آن دروس را نگذرانده‌اند الزامی نیست.
    - د: برای فراغت از تحصیل در دوره‌های کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی ارشد پیوسته گذراندن کلیه دروس عمومی (مصوب جلسه ۲۸۲ مورخ ۱۳۷۲/۶/۲۰ شورای عالی برنامه ریزی) الزامی است.

مصوب جلسه ۲۹۲ شورای عالی برنامه ریزی، مورخ ۱۳۷۴/۱۱/۲۳ در مورد دستور العمل اجرایی کاهش سقف واحدهای درسی دوره‌های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد صحیح است جهت اجرا ابلاغ شود.

دکتر سید محمد رضا چاشمی کلپایگانی

وزیر فرهنگ و آموزش عالی

رونوشت: معاونت محترم وزارت فرهنگ و آموزش عالی و

معاونت محترم آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و
رئیس محترم دانشگاه آزاد اسلامی

خواهشمند است دستور فرمائید به واحدهای مجری اصلاح نماید.

سید محمد کاظم نائینی

رئیس هیأت مدیره شورای عالی برنامه ریزی